

Электрон Ҳукумат Тизимида Ахборот Хавфсизлигини Таъминлаш

Эрназаров Алишер Эргашевич

СамИСИ Ахборот технологиялари кафедраси мудири, педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (ПхД)

Джўраев Нодиржон, Аброров Жаҳонгирхон, Қурбонмуродов Абдулла
Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти 1 курс ИРБ 123 гуруҳ талабаси

Аннотация: Электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлаш муҳим вазифа ҳисобланади. Электрон ҳукумат тизимида фуқароларнинг шахсий маълумотлари, молиявий маълумотлар ва давлат сирлари каби жуда кўп миқдордаги махфий маълумотлар қайта ишланиши ва сақланиши сабабли ушбу маълумотларни рухсатиз кириш ва улардан фойдаланишдан ҳимоя қилиш чоралари зарур.

Калит сўзлар: ахборот, давлат бошқаруви, ахборот-коммуникация технологиялари, ахборот ҳимояси, конфедициал ахборотлар, электрон ҳукумат платформаси.

Кириш: Бугунги рақамли дунёда электрон ҳукумат тобора кенг тарқалган. Бу давлат хизматларини кўрсатиш ва фуқаролар билан мулоқот қилиш учун ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишни англатади. Бироқ, электрон ҳукуматнинг афзалликлари билан бир қаторда ахборот хавфсизлиги соҳасида ҳам бир қатор хавф-хатарлар мавжуд. Ушбу мақолада электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг асосий жиҳатлари ва муаммолари муҳокама қилинади.

1. Электрон хизматларни тақсимлаш:

Электрон ҳукумат тизими фуқаролар ва ташкилотларга интернет тармоғи орқали турли давлат хизматларидан фойдаланиш имконини беради. Бу декларацияларни топшириш, рухсатномалар ва лицензиялар олиш, солиқларни тўлаш ва бошқалар каби хизматларни ўз ичига олади. Бироқ, бу рақамли трансформация, шунингдек, катта ҳажмдаги шахсий ва молиявий маълумотларнинг онлайн платформалар орқали мавжуд бўлишини англатади. Шу сабабли, ушбу маълумотларнинг хавфсизлиги ва хавфсизлигини таъминлаш устувор вазифага айланади.

2. Киберҳужумлардан ҳимоя қилиш:

Электрон ҳукумат тизимида киберҳужумлар таҳдиди муттасил ортиб бормокда. Ҳужумчилар фуқароларнинг нозик маълумотларига кириш ёки кибер жосуслик қилиш учун тизимни бузишга уриниши мумкин. Шу боис, киберҳужумлардан ҳимояланиш ва маълумотларнинг махфийлигини таъминлаш бўйича чора-тадбирлар кўриш Электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг ажралмас қисми ҳисобланади.

3. Ходимларни тайёрлаш:

Электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим жиҳатларидан бири кадрлар тайёрлаш ҳисобланади. Ушбу соҳада ишлайдиган давлат ходимлари асосий таҳдидларни тушуниш ва уларни олдини олишни билиш учун хавфсизлик масалалари бўйича яхши ўқитилиши керак. Шунингдек, фуқаролар фишинг ҳужумлари ёки бошқа турдаги фирибгарликларнинг қурбони бўлмасликлари учун электрон хизматлардан фойдаланишда асосий хавфсизлик ҳақида маълумот бериш муҳим аҳамиятга эга.

4. Хусусий компаниялар билан ҳамкорлик:

Электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини самарали таъминлаш учун киберхавфсизлик соҳасига ихтисослашган хусусий компаниялар билан ҳамкорлик қилиш муҳим аҳамиятга эга. Бунга тизим текширувлари, заифликларни аниқлаш учун пентестинг, хавфсизлик чораларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш ва бошқалар киради. Хусусий сектор билан ҳамкорлик ҳукуматга ахборот хавфсизлиги соҳасида янгилинишларни давом эттиришга ва таҳдидларнинг самарали олдини олишга ёрдам беради.

Ахборотни ҳимоя қилиш деганда:

- ахборотнинг бутунлигини таъминлаш, шу билан бирга, ахборот элементларининг бузилиши ёки йўқ қилинишига йўл қўймаслик;
- ахборотнинг бутунлигини сақлаган ҳолда унинг элементларини қалбакилаштиришга (ўзгартиришга) йўл қўймаслик;
- ахборотни тегишли ҳуқуқларга эга бўлмаган шахслар ёки жараёнлар орқали тармоқдан рухсат этилмаган ҳолда олишга йўл қўймаслик;
- эгаси томонидан берилмаётган (сотилмаётган) ахборот ва ресурслар фақат томонлар ўртасида келишилган шартномалар асосида қулланилишига ишониш кабилар тушунилади.

Ахборотнинг ҳимояси деб, бошқариш ва ишлаб чиқариш фаолиятининг ахборот хавфсизлигини, шунингдек, ташкилот ахборот захираларининг яхлитлилиги, ишончлилиги, фойдаланиш учун қулайлиги ва махфийлигини таъминловчи қатъий регламентланган динамик технологик жараёнга айтилади.

Ахборотни ҳимоялашнинг мақсади қуйидагилардан иборат:

- ахборотнинг ўзаро келишувсиз чиқиб кетиши, уғирланиши, йўқотилиши, ўзгартирилиши, сохталаштирилишларнинг олдини олиш;
- шахс, жамият, давлат хавфсизлигига бўлган хавф-хатарнинг олдини олиш;
- ахборотни йўқ қилиш, ўзгартириш, сохталаштириш, нусха кўчириш бўйича рухсат этилмаган ҳаракатларнинг олдини олиш;
- ҳужжатлаштирилган ахборот сифатида унинг ҳуқуқий тартибини таъминловчи, ахборот захираси ва ахборот тизимида ҳар қандай ноқонуний аралашувларнинг олдини олиш;
- фуқароларнинг ахборот тизимида мавжуд бўлган шахсий маълумотларнинг махфийлиги ва конфиденциаллигини сақловчи конституцион ҳуқуқларини ҳимоялаш;
- давлат сирини, қонунтаъқиқланган махфий ахборотнинг конфиденциаллигини сақлаш;
- ахборот тизимлари, технологиялари ва уларни таъминловчи воситаларни яратиш, ишлаб чиқиш ва қўллашда субъектларнинг ҳуқуқларини таъминлаш.

Электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича бир неча асосий чора-тадбирлар қуйида келтирилган:

1. Аутентификация ва авторизация: давлат тизимида киришни назорат қилиш учун аутентификация ва авторизация механизмларини жорий этиш. Бунга пароллар, икки факторли аутентификация ва биометрик тизимлар ёрдамида эришиш мумкин.
2. Маълумотларни шифрлаш: Электрон ҳукумат тизимида маълумотларни шифрлаш уларни рухсатиз киришдан ҳимоя қилишга ёрдам беради. Бундай шифрлаш транзит ва ёпик ҳолатидаги маълумотларни ҳимоя қилиш учун ишлатилиши мумкин.
3. Тармоқ хавфсизлиги: тармоққа рухсатиз кириш ва ҳужумларни олдини олиш учун хавфсизлик деворлари ва ҳужумларни аниқлаш тизимларидан фойдаланишни ўз ичига олган тармоқ хавфсизлиги чораларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.
4. Дастурий таъминотни янгилаш: Электрон ҳукумат тизимида хавфсизликни таъминлаш учун дастурий таъминотни мунтазам янгилаб туриш муҳим масала ҳисобланади. Янгиланишлар тажовузкорлар томонидан ишлатилиши мумкин бўлган заифликларни тузатишга ёрдам беради.
5. Ходимлар малакасини ошириш: Электрон ҳукумат тизимида хавфсизликни таъминлаш учун ходимларни ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг энг замонавий усуллари ва технологияларига ўқитиш талаб этилади. Бу тизим заифликларига ҳисса қўшиши мумкин бўлган эҳтиётсиз ходимлар хатти-ҳаракати хавфини камайтиради.
6. Мониторинг ва таҳлил: Тизим фаолиятини мониторинг қилиш ва таҳлил қилиш бўйича чора-тадбирларнинг амалга оширилиши Электрон ҳукумат тизимида ҳужумларни аниқлаш ва олдини олиш имконини беради.
7. Заҳиралаш ва тиклаш: Маълумотларнинг заҳира нусхасини яратиш ва тиклаш режаларини ишлаб чиқиш йўқолган ёки шикастланганда маълумотларнинг хавфсиз сақлашга ёрдам беради.
8. Қонунчилик чора-тадбирлари: Электрон ҳукумат тизимида ахборотни ҳимоя қилишга қаратилган тегишли қонун ҳужжатларини қабул қилиш.

Булар электрон ҳукумат тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирларнинг бир қисмидир. Умуман олганда, ахборот хавфсизлигини таъминлаш техник, ташкилий ва қонунчилик чораларини ўз ичига олган комплекс ёндашувни талаб қилади.

Фойдаланилган адабиётлар ва интернет манбаалар

1. Ergashevich, E. A. (2023). Internet Tarmog'i Xizmat Turlarining Zamonaviy Tahlili. *Journal of Innovation in Education and Social Research*, 1(3), 174-176.
2. INTERNET TARMOG'I AXBOROT XURUJLARI. EA Ergashevich - ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ, 2023
3. Zamonaviy Logistikada Axborot-Kommunikatsiya Texnologiyalarining O'rni. EA Ergashevich, AS Dilmurodovna. *Journal of Innovation in Education and Social Research* 1 (3), 189-191
4. Ergashevich, E. A., & Bahronovna, C. G. (2023). INNOVATIVE TRAINING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS MANAGEMENT FUNCTIONS. *International Journal of Engineering Mathematics (Online)*, 5(2).
5. <https://lex.uz/docs/2833855>
6. <http://agroxizmat.uz/ru-RU/aboutegov>
7. <https://d-russia.ru/razvitie-elektronnogo-pravitelstva-v-uzbekistane.html?ysclid=lpw7pqe9cb976365725>
8. <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-elektronnogo-pravitelstva-v-respublike-uzbekistan?ysclid=lpw7ogtc47428187576>
9. <https://ictnews.uz/15/03/2017/info-resursy-e-gov/>